

tudi ameriškega političnega kreda iz devetdesetih: "Ekonomija – to je to, neumnež!"

Kaj naj rečem? Verjamem v to, da je literatura vselej metafizična, da torej obravnava snov sveta, ki ni očitna na prvi pogled. Literatura obstaja zato, ker dejstva niso gola, ker ključ do rešitve ni ekonomija in ker v odnosu med nami in stvarmi niso neumne stvari, ampak mi. Toda četudi je hrepenenje literature metafizično, to še ne pomeni, da ji ni bila dana tudi telesnost. Literatura, kakršna mi je vseč, je zelo natančno časovno in prostorsko umeščena. Ni "brezčasna", temveč je zapisana v času. Leo Ferré, francoski pesnik, pevec in anarhist, je rad rekel,

da se revolucija začne pri tebi samem. Camus je jasno povedal, da ljubezen do abstraktne pravice vodi k nepravilnemu delovanju.

Da bi se boril proti neumnosti? Osvobajal svet? Več kot rad! Pravzaprav sta boj proti neumnosti in osvobajanje sveta nekaj zelo enostavnega. Odgovor se skriva v Talmudu ali – če vam je ljubše – v filmu *Schindlerjev seznam*: "Ko rešiš eno življenje, jih rešiš tisoč."

Rešite torej sami sebe. Rešite sebe, in rešili boste tisoč bralcev. Pišite iz potrebe, iz svetlobe, iz lahкости – "ne da bi preveč upali, ne da bi preveč obupovali" (Karen Blixen) – in neumnost bo povožena.

## Namen literature je boj proti neumnosti?

*Chuah Guat Eng*

Kadar se zazrem nazaj, v dolgo zgodovino neumnosti, ki sem jih zagrešila, kaj rada pomislim, da me je k tem dejanjem vleklo gon, ki je bil tako živ in neomajen, da bi zanj lahko rekla, da je imel svoje lastno življenje. V takšnem razmišljanju nisem osamljena. Veliko kultur je, v katerih ta gon občutijo kot nekaj tako živega, da mu odrekajo mesto med človeškimi zadevami, pozunanjajo ga in mu pripisujejo različne oblike, osebnostne lastnosti in imena: hudobni škrat – takšen ali drugačen, Satan, natrijev glutaminat, sladkor, televizijsko nasilje in tako dalje.

Povem vam lahko tudi, da moje neumnosti niso bile posledica tega, da

ne bi razmišljala, oziroma tega, da stvari ne bi razmislila do konca. Prej so bile posledica preveč razmišljanja, preveč racionaliziranja, tega, da sem stvari skušala vse preveč do skrajnosti dognati – in sicer z najboljšimi nameni na svetu in z velikim trudom, da bi bila do sebe kolikor se da poštena. Če bi manj razmišljala, bi morda prišla do modrejših odločitev, takšnih, ki bi imele ugodnejše posledice zame, pa tudi za vse tiste, ki jih moja dejanja zadevajo. Morda je dejansko nekaj na tem, kar pravijo mojstri zena in taoizma, namreč, da smo modri, ko smo spontani, ko se izogibamo intelektualiziranju in racionaliziranju in smo veseli norci.

Če moja krivda torej ni v tem, da ne bi razmišljala – kaj je bilo potem narobe z mojimi razmišljanji, ki so privedla do neumnih dejanj? Edini kriterij iz zgornje definicije, ki je še ostal, je kriterij poštenosti. Ali v svojem razmišljanju

morda nisem bila tako poštena, kot sem mislila, da sem? Zelo mogoče. Kajti – spet govorim iz lastnih izkušenj – težko je vedeti, kdaj je človek do sebe popolnoma pošten in kdaj ne.

Zdi se mi, da v tem tiči razlog, da se zdrznem od misli, da bi Literatura postavljala v bojovito nasprotje z neumnostjo. Prvič zato, ker ta misel predstavlja, da Literatura že po svojem bistvu in naravi ne more biti neumna. In drugič zato, ker pisatelje napeljuje k razmišljanju, morda k samoprevari, zaradi katere si spričo svoje vpletenosti v poklic, ki nedvomno zahteva mentalno aktivnost, lastijo pravico do tega, da so intelektualni, inteligentni in mentalno živahni; da so intelektualni, inteligentni in mentalno živahni nekako bolj kot ostalo človeštvo; da so torej poklicani, da dvignejo orožje proti tistemu, kar zaznavajo kot “neumnost”.

Količina čudovito napisane in dobro argumentirane, toda plitke in nepokončne literature, ki so jo skozi stoletja ustvarjali z namenom boja proti tistemu, kar so pisatelji v družbi obsojali (in zato imeli za izraz “neumnosti” drugih), priča tako o nevarni domišljavosti kot hinavščini v zvezi s poklicanostjo “Literature”.

Če sem nekoliko praktičnejša, si ne morem kaj, da ne bi pri pisateljih dandanes zaznavala neke osnovne anomalije: nasprotujejo, recimo, podiranju dreves, svobodni tržni ekonomiji ali domnevno nebrzdanemu pohlepu, ki preži iz sejnih dvoran in hodnikov industrijskih gigantov, ob tem ko sta nadaljevanje in uspešnost njihove pisateljske poti še vedno odvisna od uničevanja dreves, potrebnih za papir, od

svobodnega trga, na katerem razpečavajo in prodajajo svoje knjige, in od podpore velikih založniških hiš, ki vse bolj goltajo manjše in se izogibljejo izdajanju knjig, ki niso privlačne za najširše množice v globalnem merilu. Zakaj, se sprašujem, je toliko pisateljev še vedno odvisnih od te starodavne založniške tradicije? Zakaj pisatelji ne posnemamo dobrega zgleda, ki ga daje Linus Torvalds? Zakaj svojih misli, idej, znanja ali česar koli že ne delimo s svetom s pomočjo do dreves prijaznega elektronskega založništva, s katerim zaobidemo kapitaliste in do katerega imamo tako rekoč neomejen dostop? Zame kot pisateljico obstaja le en kriterij, ki določa neumnost, in to je samoprevara. Zato obstaja ena sama raven, na kateri se lahko strinjam, da je namen literature boj proti neumnosti. To je raven samega procesa pisanja, preden pisanje postane “Literatura”.

Doma, v Kuala Lumpurju, poučujem kreativno pisanje, največ odrasle, ki želijo pisati ustvarjalno, vendar nimajo toliko samozavesti, da bi si lahko sploh predstavljali, kako naj to počno. Na delavnicah se osredotočamo na vlivanje samozavesti. To delamo tako, da ljudem pomagamo zaobiti tako imenovano levo polovico možganov, tako da jim odpremo prehod do tistega dela možganov, ki so si ga poneumili s tem, da so vse življenje razmišljali logično, racionalno, samozaverovano in, kajpak, tako, da so lagali sami sebi; pa ne zato – to je treba poudariti – ker bi jim bila pretirana zagledanost vase in nepoštenje prirojena, temveč zato, ker je – tako kot v premnogih državah v

razvoju – večina ljudi v Maleziji, ki so starejši od štirideset let, pretrpela tegobe kolonializma, vojne in izseljeništvu oziroma so jih vzgajali starši, ki so te tegobe pretrpeli, in jim je zato prešlo v navado, da fizično preživetje ter družbeni in ekonomski uspeh postavljajo nad vse drugo.

Na svojih delavnicah neumnosti ne zaznavam kot nekaj mrtvega, temveč kot nekaj živo prisotnega in nevarnega, kar skuša ovirati veselje in spontanost ob ustvarjalni domišljjski igri. Udeleženci delavnic ne trpijo zaradi pomanjkanja idej, ampak zaradi nepripravljenosti oziroma nesposobnosti, da bi prenehali misliti, začeli uporabljati občutke – vid, sluh, okus, tip, vonj in čustva – ter z njihovo pomočjo doumeli notranjo in zunanjo resničnost svojega izkustvenega sveta. Neumnost ni posledica domišljavosti, ampak pomanjkanja samozavesti; je posledica strahu, da bi zagrešili napako, da bi bili predmet posmeha in bi se ljudem zdeli neumni. Prav ta odtujenost od pravega jaza je tisto, kar ustvarja neke vrste mentalno letargijo, lenobo, zaradi katere bodoči pisatelji uporabljajo nedoločne pridevnike, abstraktne samostalnike in klišeje ter se zapletajo v pasti intelektualiziranja in moraliziranja. Prav to pa jih privede do tega, da stvari ne občutijo iskreno in da jih ne občutijo skoz in skoz. In takrat, ko zavlada v možganih ta čutna otopelost, to drevenenje čustev, doživijo to, čemur pravimo pisateljska blokada.

Vsi vemo, kaj je to in kako se počutimo, ko pride. Besede nočejo teči. Včasih spoznamo, da lahko blokada

premagamo edinole tako, da se povrnemo nazaj in se vprašamo o resničnosti tistega, kar smo že napisali. Včasih v spokojnosti in temi zgodnjih jutranjih ur nenadoma skočimo pokonci, ker nas je prebudil občutek nelagodja ali nenadnega uvida v zlaganost ali plitkost stališča, ki smo ga zavzeli v nekem besedilu. Včasih junaki, ki se jih mučimo obuditi v življenje, nočejo oživeti vse dotlej, dokler nismo pripravljene dati ob stran svojih družbenih in drugih "namenov", pa naj bodo ti še tako plemeniti, in dopustiti, da nam junaki sami pokažejo, za kaj pri njih pravzaprav gre: da lahko tudi k najbolj zločinskim dejanjem napeljujejo plemeniti in družbeno ozavešeni nameni in da je tudi pri najbolj nepoporečnih dejanjih pogosto posredi močno nagnjenje, ki ga ne moremo poimenovati drugače kot zlohотно.



CHUAH GUAT ENG

Če je namen literature boj proti neumnosti, potem mora zagotovo potekati na tej ravni, saj nas kot pisatelje sam akt pisanja sili k spoznanju, da neumnost, proti kateri naj bi se borili in jo premagali, ni "nekje zunaj", v družbi, ampak "tukaj notri", v nas samih. Bitka se odvija tukaj, na tem listu papirja, na tem zaslonu. Prav tukaj si kakor strelivo pred spopadom pripravljamo besede in fraze in preizkušamo, kako učinkujejo in kako učinkovite so; ene prečrtamo in izbrisemo, drugim dovolimo ostati. Prav tukaj nam naši izmišljeni junaki nazorno pokažejo, ali so namen, vzrok ali stališče, ki smo jih izbrali, pravi in resnični, in sicer tako, da ali oživijo in zaživijo kot "Literatura", ali pa kakor polemične karikature umrejo sredi strani.

Prepričana sem, da bo, če bomo bitko pošteno bojevali in pošteno zmagali, ustvarjalni literarni akt na tej ravni in na tem bojišču uničil neumnost. Ni nujno, da zato, ker bi bil to naš zavestni cilj, ampak zato, ker je takšna narava dobrega pisanja, modus operandi naše muze. Enostavno ne gre drugače. Tako kot protistrup ne more drugega, kot da nevtralizira strup.

Zato bi nemara ne bilo napak, če v zvezi z literaturo ne bi govorili o boju z neumnostjo, ampak o podpiranju modrosti, čustvenega in psihološkega zdravja, eksistencialnega holizma – in to najprej znotraj nas samih. Morda se zdi, da gre zgolj za preoblikovanje trditve, tako da dobi pozitivni smisel, kakor če bi za napol prazen kozarec rekli, da je napol poln. A takšen premik zornega kota pomeni velikansko spremembo. Na tisto, kar smo nekoč gledali kot na sovražnika, zdaj gledamo kot na prijatelja, ki potrebuje naše razumevanje. Kar smo nekoč imeli za sovražnikove sile, imamo zdaj za možnega zaveznika. Ne napovedujemo vojne, ampak sklepamo premirje. Namesto da bi se s svojimi besedami odtujevali od tistih, ki so se namerili uničiti svet, jih uročimo, da začnejo misliti tako kot mi.

Tako, in le tako smemo upati, da bomo z literaturo spremenili svet. Kajti ne smemo pozabiti nespremenljive resnice o položaju, ki ga imamo kot pisatelji: bralci, na katere ciljamo, se lahko vselej odločijo, da ne bodo več brali.

*Prevedla Patricija Fajon*

Michael Collins je irski pisatelj, lanskoletni nominiranec za Bookerjevo nagrado, ki živi v ZDA; Rui Zink je portugalski pisatelj in esejist; Chuah Guat Eng je malezijska pisateljica kitajskega rodu, ki piše v angleščini in živi v Kuala Lumpurju.